

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ
СІЛЬСЬКО-МІСЬКИХ АГЛОМЕРАЦІЙ УКРАЇНИINSTITUTIONALIZATION OF THE INCLUSIVE DEVELOPMENT
OF RURAL-URBAN AGGREGATIONS OF UKRAINE

УДК 332.12:316.334.2:911.374/.375-
044.964(477)

DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastructure68-9>

Павлов О.І.

д.е.н., професор,
завідувач кафедри
економіки промисловості
Одеський національний технологічний
університет

Павлова І.О.

к.е.н., старший викладач
кафедри туристичного бізнесу
та рекреації
Одеський національний технологічний
університет

Павлов О.І.-молодший

здобувач вищої освіти
економіко-правового факультету
Одеський національний університет
імені І.І. Мечникова

Pavlov Oleksandr

Odesa National Technological University

Pavlova Iryna

Odesa National Technological University

Pavlov Oleksandr-junior

Odesa I.I. Mechnykov National University

У статті розглядаються передумови та сутність інституціоналізації інклюзивного розвитку об'єднаних територіальних громад (ОТГ) та районів як континуальних сільсько-міських агломерацій. Доведено, що інклюзивний розвиток цих соціально-просторових утворень відбувається поетапно, починаючи з залученості через включеність і завершуючись інтеграцією. Обґрунтовується положення щодо результату інклюзивного розвитку, яким передбачено досягнення такого стану та рівня спільноти сільсько-міських агломерацій, коли ці утворення перетворюються на середовище суспільної гармонії та інклюзії добробуту, в якому будуть відсутні суспільна дискримінація за будь-якими ознаками, бідність та соціальна несправедливість. За результатами дослідження зроблено висновки, головний з яких полягає у необхідності поєднання в політиці інклюзивного розвитку зусиль центральних та муніципальних органів влади, а також самоврядних інститутів і громадськості.

Ключові слова: інклюзивний розвиток, інститути, інституціоналізація, конвергенція, континуальність, об'єднані територіальні громади, райони, сільсько-міські агломерації.

The article examines the prerequisites and essence of institutionalization of inclusive development of united territorial communities (UTC) and districts as continuous rural-urban agglomerations. The purpose of the study is to clarify the importance of institutionalization for the inclusive development of rural-urban agglomerations of Ukraine. To achieve it, a task was formulated regarding disclosure the role of institutional support in the inclusive development of rural-urban socially-spatial entities; determination of the essence and content of inclusive development in community and district dimensions. The theoretical and methodological basis of the research are the works of Ukrainian and foreign scientists on the specified problem, systemic, synergistic and institutional approaches, methods of comparison, analysis and synthesis. It is proved that the inclusive development of these socio-spatial formations takes place in stages, starting with involvement through inclusion and ending with integration. The provision regarding the result of inclusive development is substantiated, which provides for the achievement of such a state of rural-urban agglomerations, when these formations will turn into an environment of social harmony and inclusion of well-being. The scientific novelty and practical significance of the conducted research consists in the periodization of the inclusive development of rural-urban agglomerations, revealing the evolution of their inclusiveness, starting from the stage of involvement (continuity) to integration (convergence). Based on the results of the research, conclusions were drawn regarding the lack of a direct connection between the process of administratively creating an agglomeration environment in the format of the community and district continuum and the onset of its inclusion; to presence of obstacles related to the insufficient justification of decisions regarding the size of UTC and districts during the implementation of the decentralization reform, failure to take into account their resource provision; of need to combine the efforts of central and municipal authorities, as well as self-governing institutions and the public in the policy of inclusive development. It was determined that further research should be focused on the development of the conceptual foundations of rural-urban agglomerations and ways of creating an inclusive environment for these entities.
Key words: inclusive development, institutions, institutionalization, convergence, continuity, united territorial communities, districts, rural-urban agglomerations.

Постановка проблеми. Процес створення об'єднаних територіальних громад (ОТГ), розпочатий у 2015 році, який отримав своє продовження в утворенні нових 136 районів, замість існуючих до цього 490 районів, має своїм наслідком формування сільсько-міських агломерацій. Виникнення таким чином єдиного континуального простору міст та сіл сприяло створенню передумов для інклюзивного розвитку ОТГ і районів за рахунок синергетичного ефекту, який посилює згуртованість міст та сіл на шляху формування гідних умов та рівних можливостей для всебічного розвитку населення цих утворень. З огляду на це, наукової актуальності та практичного значення набуває питання щодо інституціоналізації інклюзивного розвитку ОТГ та районів як агломераційних утворень континуально-конвергентного типу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Переважна більшість публікацій з теми дослідження присвячена основоположним аспектам

інституціоналізації та інклюзивного розвитку без їх прив'язки до розвитку сільсько-міських агломерацій.

Теоретико-методологічні засади інклюзивного розвитку національної економіки досліджує А. О. Гуторов [1]; Дж. Гупта і К. Вегелін [2] прослідковують зв'язок інклюзивного розвитку зі сталим розвитком; в колективних монографіях за редакцією О. М. Бородіної [3] та О. Л. Гальцової [4] відповідно висвітлюються особливості інклюзивного сільського розвитку та інституціональне забезпечення інвестиційно-інноваційної безпеки України. Д. Аджемоглу і Дж. Робінсон [5] розкривають залежність процвітання і бідності націй від суспільних інститутів. В. К. Океке і Дж. І. Огіні [6] обґрунтовують інклюзивну парадигму для розвитку африканських країн. Закономірностям та специфіці управління сільським та міським розвитком присвячені праці Чао Є і Чжимін Лю [7], а спільному врядуванню сіл і міст Китаю – Чао Є, Цзявей Пан і Чжимін Лю [8]. І. Педько і А. Пандас [9] визначають

особливості управління агломераційними процесами. Цікавими спостереженнями щодо просторової диференціації китайських сіл і міст діляться Юаньюань Ян, Венкай Бао, Юншен Ван і Янсуй Лю [10]. В. В. Опалько [11] аналізує процес формування парадигми інклюзивного розвитку в Україні. Українську практику регулювання зайнятості населення на засадах інклюзивності представлено у статті І. Й. Малого, Л. М. Ємельяненко і К. В. Дзензелюк [12].

Проте проблема інституціонального забезпечення інклюзивного розвитку саме сільсько-міських агломерацій практично відсутня у науковому дискурсі.

Постановка завдання. Метою дослідження є з'ясування значення інституціоналізації для інклюзивного розвитку сільсько-міських агломерацій України. Для її досягнення сформульовано завдання щодо розкриття ролі інституціонального забезпечення інклюзивного розвитку сільсько-міських соціально-просторових утворень; визначення сутності та змісту інклюзивного розвитку у громадівському та районному вимірах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до мети дослідження, передусім визначимо сутність інклюзивного розвитку сільсько-міських агломерацій, а потім – інституціоналізації в обраному процесно-об'єктному контексті.

Зазначимо, що аналітика інклюзивного розвитку ґрунтується навколо парних дихотомій «відчуженість (відстороненість) – залученість», «ексклюзивність (виключеність) – інклюзивність (включеність)», «сегрегація – інтеграція».

В цьому сенсі інклюзивний розвиток має певний об'єктний вираз й відбувається поетапно, починаючи з залученості (заперечення відчуженості) через включеність і завершуючись інтеграцією.

Деталізуємо системне уявлення про сутність та суспільне призначення інклюзивного розвитку.

Об'єкт інклюзивного розвитку – сільсько-міські агломерації (ОТГ та райони).

Перший етап – залученості, характеризується наявністю спільного середовища життєдіяльності мешканців територіальних громад та районів в межах цих адміністративно-територіальних одиниць, яке існувало ще до реформування адміністративно-територіальної реформи.

Другий етап – включеності, означає участь усіх верств населення агломерації в процесі суспільного відтворення, в системі владних відносин, у повсякденній життєдіяльності громад та районів.

Третій етап – інтеграції, тобто реального здійснення суспільних перетворень за активної участі усіх груп населення без їх обмежень за віковими, статевими, соціальними, політичними, релігійними, етнічними, фізичними ознаками.

Результатом інклюзивного розвитку є досягнення певного стану та рівня спільноти, що являє

собою середовище суспільної гармонії та інклюзії добробуту, в якому відсутні суспільна дискримінація за будь-якими ознаками, бідність та соціальна несправедливість.

ОТГ та райони, які успішно долають відчуженість, пройшовши через усі етапи інклюзивного розвитку, можна віднести до категорії сільсько-міських агломерацій континуально-конвергентного типу.

У таких ОТГ та районах, здійснюється спільна діяльність сільського та міського соціуму. За таких умов до вирішення нагальних місцевих проблем залучаються не тільки органи місцевого самоврядування, підприємці, а й пересічні громадяни, які усвідомлюють необхідність переходу до інклюзивного розвитку та суспільного добробуту, керуючись принципом «зроби сам для себе».

На рівні домогосподарств основна проблема щодо формування інклюзивності полягає у зменшенні частки витрат на задоволення первинних потреб у загальній структурі витрат.

Дієздатні громадяни є не тільки суб'єктами виробництва, які мають достаток, а й споживачами різноманітних та корисних суспільних благ.

Наразі ідентифікуємо ОТГ та райони як сільсько-міські агломераційні утворення. Етимологія терміну «агломерація» є похідною від латинського *agglomerato*, що означає «приєдную», «нагромаджую».

Оксфордський словник географії трактує поняття агломерації як «концентрацію економічної діяльності в суміжних галузях промисловості, зумовлену, зокрема, особливостями зовнішньоекономічної політики, а саме кількістю та якістю кваліфікованої робочої сили, зростаючим ефектом масштабу, кумулятивними ефектами, особливостями місцевої системи планування та випадковими факторами». Коли агломерація досягає певної щільності, витрати на душу населення певних видів діяльності або функцій можуть зменшитися на користь багатьох чи більшості просторово близьких економічних агентів [13].

В «Декларації про міста та інші населені пункти в новому тисячолітті» ООН визнається той факт, що процес урбанізації в світі привів до концентрації населення в міських агломераціях, які простягаються за межі адміністративних кордонів первинних міст, охоплюють дві адміністративні одиниці або більше, мають місцеві органи влади з різними можливостями і пріоритетами і страждають від відсутності координації. На 100 найбільших агломерацій світу (Мехіко, Нью-Йорк, Сеул тощо) припадає понад 30% глобального ВВП, а у США 85% ВВП створюють саме в агломераціях [14].

Формування агломераційних соціально-просторових утворень історично є наслідком еволюції системи розселення, пов'язаної з впливом тенденцій суспільного розвитку, проте вони з'являються

переважно внаслідок прийняття адміністративно-управлінських рішень. Оскільки центрами агломерацій є міста, тому ці утворення асоціюються з мегаполісами. У нашому випадку мова йде не скільки про центральність агломераційних утворень, скільки – їх сутність як таку.

Первинною і головною ознакою ОТГ та районів як певних агломерацій є їх континуальність (від лат. *continuum* – безперервне, суцільне).

Континуальність (неперервність) географічного простору нерозривно пов'язана з поняттям поля географічних параметрів об'єктів. Під полем розуміється сукупність точок у межах поля, координатам яких відповідають певні значення параметру географічних об'єктів. У більш широкому розумінні географічне поле відображає вплив одного об'єкту, взаємодію різних об'єктів, просторовий розподіл певного географічного параметру або компонента, характерних ознак тощо. Протилежне поняття – дискретності географічного простору – пов'язане з просторовим представленням сукупності окремих географічних об'єктів (таксонів).

Незалежно від того, які поселення – міські, селищні або сільські є адміністративними центрами ОТГ (на початок вересня 2022 року їх кількість складала 1469 одиниць), вони представляють собою «змішані» соціально-просторові утворення саме континуального типу. Цей феномен являє собою спільний простір із розмитими, нечіткими межами між міськими та сільськими поселеннями.

З огляду на просторові та демографічні характеристики ОТГ, як і районів, внаслідок прояву в їх межах зустрічних процесів урбанізації та руралізації сформувалися три типи сільсько-міського континууму: з домінуванням в одному випадку сільської компоненти, міської – у другому та збалансованої сільсько-міської – у третьому. Характерно, що адміністративними центрами шести ОТГ є регіональні центри – Вінниця, Житомир, Івано-Франківськ, Луцьк, Суми, Тернопіль, які з часом набули статусу ще й районних центрів.

На основі аналізу процесу побудови сільсько-міського континууму в різних регіонах України за провідне роллю в ньому міських ОТГ, можна зробити певні узагальнення:

- міські ОТГ відіграють ключову роль у конструюванні сільсько-міського континууму як просторових утворень «змішаного» типу;
- в результаті створення міських ОТГ в різних регіонах України сформувався сільсько-міський континуум, у складі якого переважає сільська складова;
- міські ОТГ зі збалансованим складом сільського та міського населення мають найбільші перспективи у побудові сільсько-міського континууму;
- існування сільсько-міського континууму доводить необхідність збереження природних відмінностей між сільським та міським способом

життя, а також обопільного використання їхніх переваг;

– наявність міських ОТГ, як базових конструктивів сільсько-міського континууму, призводить до формування «змішаного» типу адміністративно-територіальних одиниць, які не обмежуються базовим рівнем.

Більш виразними, у порівнянні з ОТГ, є нові райони, утворені в липні 2020 року згідно Постанови Верховної Ради України «Про утворення та ліквідацію районів». Проте, райони, як і ОТГ мають значні відмінності між собою.

Адміністративними центрами восьми районів є регіональні центри. До десятки найменших населених районів (чисельність мешканців не перевищує 100 тис. осіб) відносяться переважно гірські та північні райони, хоча чотири з них входять до складу південних та східних регіонів. Вражаючою є 58-кратна різниця в кількості населення Харківського та Верховинського районів. Значну насторогу викликає те, що Харківський район за кількості населення переважає 17 областей України, а перша п'ятірка великих районів мають більшу кількість населення, ніж Волинська, Миколаївська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Черновецька, Чернігівська області. Така деформована за демографічною ознакою структура адміністративно-територіальних одиниць сама по собі створює значні перешкоди на шляху до їх інтеграції.

Ознакою настання конвергенції (від лат. *convergentio* – наближення, сходження) сільсько-міських агломерацій є їх інтеграція на третьому етапі інклюзивного розвитку.

Суспільна конвергенція досягається завдяки: уніфікації техніко-технологічної складової; формування єдиних духовних цінностей; біологічних засад людської поведінки, які виступають початками соціальної нерівності; наявності у людей однакових потреб.

Практичний аспект ідеї про сільсько-міську конвергенцію висвічує ряд проблем, пов'язаних зі становленням рурально-урбанних відносин, які зводяться до наступних:

- залежність доступності інфраструктури від структури розселення (для приміських руральних районів територія набуває «центральності», а для віддалених – відособленості);
- диверсифікація економіки руральних районів і міст в широкому сенсі (подолання її відособленості шляхом розміщення на селі промислових об'єктів, завдячуючи розвитку туризму і відпочинку, близькості до ринків, використання нових інформаційних і комунікаційних технологій);
- територіальний вплив на сільськогосподарські структурні зміни в більш урбанізованих просторах, які слугують «буфером», де інтегруються сільське господарство, природа і дозвілля;

– двояка роль природної спадщини (збереження природи як осередку біорізноманіття та її використання як інструменту зайнятості);

– використання культури в стратегіях економічного розвитку (підвищення інтересу до оцінки культурної спадщини на руральних територіях як до загального надбання регіону і країни);

– розширення співпраці між сільськими і міськими органами публічної влади (прояв зацікавленості в спільному використанні економічної бази, інфраструктури, природних ресурсів території, що знаходяться в сільсько-міському просторі).

вагається, що сільський спосіб життя є «горизонтальним», однорівневим на відміну від міського, який є «вертикальним». При цьому слід враховувати, що у сільському житті переважає природний чинник, а безпосередня залежність людей від природи урівнює їх і зумовлює межі їх інтересів.

Неспівпадіння і навіть протистояння інтересів міста і села на сучасному етапі глобалізації зумовлена як їх включеністю у різні технологічні системи виробництва, так і історично сформованим суб'єктивним сприйняттям міста як експлуататора села.

У спільному сільсько-міському просторі мають місце і проблеми психологічного характеру, людина у великому місті вимушена пристосовуватися до незручного для неї міського способу життя

Тим не менш, дослідницький науковий дискурс з сільсько-міської проблематики поступово еволюціонує від протиставлення сільського образу життя міському до їх органічного синтезу. Його узагальненою квінтесенцією є погляд на місто і село як на різні, але збагачуючі одне одного соціально-просторові утворення, що складають певну цілісність, в межах якої відбувається повсякденне людське життя.

Досліджувана проблема, яка має свої національні особливості, є спільною для більшості країн світу, оскільки зв'язки між містами та сільськими районами є важливими для забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку. Задля підтримки гармонійного територіального розвитку вживаються заходи із заснування партнерства між сільськими та міськими громадами, інтереси яких представлені їх органами управління, а також неурядовими організаціями та громадськістю. Вони спрямовані на надання необхідних послуг, захист природних ресурсів, підтримку регулярних контактів між містами та селами та розвиток економічної синергії.

Питання щодо інклюзивного розвитку сільсько-міських соціально-просторових утворень є передусім актуальним для країн, що розвиваються. Недарма у науковому дискурсі з'явилося поняття «реляційна інклюзивність», яке відбиває визнання того, що бідність та екологічна деградація часто

є результатом дій, що вживаються іншими економічними або політичними суб'єктами, зростання нерівності у суспільстві, а також внаслідок неадекватності політики [2, с. 439].

На думку китайських дослідників інтеграція міста та села має бути орієнтованою на спільне використання можливостей розвитку та рівний статус міських та сільських районів та визнання унікальної та ендогенної цінності сільських районів [10].

Отже, з огляду на світову та українську практику, процес інклюзивного розвитку сільсько-міських агломерацій потребує інституціоналізації (термін, похідний від лат. *institutum* – встановлення, звичай, установа).

Інституціоналізація являє собою процес упорядкування, формалізації, стандартизації суспільних відносин на основі політичних, економічних, соціальних, культурних, правових правил, традицій та звичаїв.

По відношенню до сільсько-міських утворень це означає використання формальних та неформальних інститутів в діяльності певних організацій та установ, як державних, самоврядних, так і неурядових, за активної участі громадськості у процесі створення в їх просторових межах інклюзивного середовища, яке здатне постійно відтворювати інклюзію добробуту. Тобто йдеться про необхідність вироблення певного інституціонального механізму забезпечення стану інклюзивності.

Д. Аджемоглу і Дж. Робінсон виділяють інклюзивні та екстрактивні економічні інститути та інклюзивні й екстрактивні політичні інститути. Інклюзивні економічні інститути заохочують велику кількість людей до участі в економічній діяльності з максимальним розкриттям своїх талантів, здібностей, професійних навиків. Екстрактивні економічні інститути – це інститути, які мають протилежні властивості, тобто спрямовані на те, щоб відбирати доходи і блага в однієї групи людей на користь іншої. Інклюзивні політичні інститути широко розподіляють реальну владу в суспільстві між різними силами і групами, обмежують монополію кожної групи у застосуванні влади, формуючи плюралістичну політичну систему, а екстрактивні – забезпечують концентрацію влади в одних руках або в руках вузької групи осіб, що веде до пристосування економічного устрою суспільства під цілі збагачення вузької групи владних еліт [5, с. 64–74].

Інституціональна складова інклюзивного розвитку, на думку українських аграрних економістів [3, с. 146–147], стосується правил і механізмів, які впорядковують дії агентів, причетних до цього розвитку. При цьому інститути, з одного боку, як правила поведінки/гри, задаються із зовні, зокрема це засади національної політики, що закріплені у законодавчо-нормативних актах, функції органів влади тощо; з іншого – це неформальні інститути,

що формуються зсередини – рівень свідомості, культури, самоорганізації громадян тощо, і спрямовуються на активізацію місцевого соціально-економічного розвитку.

Парадокс управління інклюзивним розвитком сільсько-міських агломерацій полягає у відсутності розуміння доцільності розроблення інтегрованої державної політики та прийняття єдиних рішень з одного центру влади. На заваді цьому стоїть практика роздільного управління розвитком цих утворень: вирішення питань соціального розвитку покладено на Міністерство розвитку громад та територій України, а економічних та галузевих – на Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України.

Інша справа Китай, де у 2017 році було розроблено «Стратегію відродження сільських районів», спрямовану на вирішення ключових проблем розвитку сільських районів та підвищення здатності та конкурентоспроможності сталого розвитку шляхом реалізації промислового процвітання, екологічного благоустрою, сільської цивілізації, ефективного управління та процвітаючого життя в сільській місцевості. В основу цього документу було покладено ідею про те, що сільські райони породжують міста, а відносини між селом та містом слід розглядати як стосунки між матір'ю та дитиною [10].

В африканських країнах з 2013 року реалізується політика інклюзивного розвитку за такими

напрямами: економічне зростання зі структурною трансформацією економіки; продуктивна зайнятість; соціальний захист з метою зменшення бідності та нерівності; надання якісних послуг щодо освіти, охорони здоров'я, фінансів, інфраструктури, житла, водопостачання для створення людського капіталу; територіальний розвиток і просторова рівність; якісне врядування [15].

В зарубіжній науковій літературі здійснено класифікацію щодо режиму управління сільсько-міськими соціально-просторовими утвореннями. Один з них – це суцільно орієнтований на себе чи сильно егоцентричний за способом управління (Китай); другий – зовнішній, представлений європейськими країнами; третій – це варіант внутрішнього або слабко егоцентричного, представлений Японією. Загалом, ці три режими відображають відмінності в управлінні сільською та міською місцевістю між східними та західними країнами, що має далекосяжні наслідки для локального та реалістичного розвитку сільських та міських територій [8, с. 1230].

Таким чином можна стверджувати, що проблема досягнення інклюзивності сільсько-міських утворень, незалежно від того, як вони ідентифікуються в тих чи інших країнах, набула глобальності. З огляду на це, представляємо структуру соціально-просторового інклюзивного розвитку (табл. 1).

В таблиці 1 представлено завдання інклюзивного розвитку сільсько-міських утворень у його

Таблиця 1

Багаторівнева структура інклюзивного розвитку

Рівні інклюзивного розвитку	Завдання інклюзивного розвитку
Світовий	<ul style="list-style-type: none"> Облік найменш розвинених країн і країн, що розвиваються, і постконфліктних суспільств шляхом заохочення значної участі у процесах ООН, прийняття принципів справедливості, нарощування потенціалу, передачі технологій та фінансової підтримки Розв'язання сучасних глобальних проблем Скорочення розриву в доходах між багатими та бідними країнами, скасування дискримінаційних законів та реалізація соціального захисту для підвищення рівності
Міждержавний (мегарегіональний)	<ul style="list-style-type: none"> Врахування проблем найбільш уразливих країн та справедливий розподіл транскордонних ресурсів Подолання розриву в рівні соціально-економічного розвитку країн регіону або континенту
Національний	<ul style="list-style-type: none"> Облік маргіналізованих секторів, місць та спільнот Реалізація Цілей сталого розвитку ООН, більшість з яких (11 з 17), пов'язані з інклюзивним розвитком та є цільовими завданнями національного рівня, тобто відповідальність за їх досягнення насамперед покладено на національні уряди
Регіональний	<ul style="list-style-type: none"> Заохочення до встановлення позитивних зв'язків між міськими, приміськими та сільськими районами для сприяння взаємоохоплюючому, а не винятковому розвитку Подолання міжрегіональних диспропорцій
Районний	<ul style="list-style-type: none"> Підвищення ефективності використання потенціалу району та активізація його застосування в економічній діяльності регіону і країни Включення у регіональний та національний соціально-економічний розвиток та забезпечення територіальної єдності країни.
Громадівський	<ul style="list-style-type: none"> Облік конкретних осіб та груп, які є об'єктами інклюзивного розвитку Ставка на місцеві ресурси та ініціативу самоврядних спільнот Інтеграція сільських та міських громад

Джерело: розроблено та розширено авторами за [2, с. 436; 16, с. 42]

багаторівневій структурі. Ці завдання носять загальний характер й тому не відбивають національну та місцеву специфіку. Проте вони дають уявлення про місце агломераційних утворень районного та громадівського рівнів у світовій системі інклюзивного розвитку.

Висновки з проведеного дослідження. За результатами дослідження доведено відсутність прямого зв'язку між процесом створення агломераційного середовища у вигляді громадівського та районного континууму та настанням стану його інклюзії. Ефект дії синергії щодо формування передумов феномену соціально-просторової інклюзії є лише поштовхом для отримання кінцевого результату, яким має бути досягнення на основі інклюзивного розвитку ендогенної та екзогенної конвергенції ОТГ та районів.

Однак на цьому шляху існують певні перепони, які пов'язані, з одного боку, з недостатньою обґрунтованістю рішень щодо розмірів ОТГ та районів під час здійснення реформи децентралізації, відсутністю розрахунку їх ресурсного забезпечення, та недостатнім інституціональним забезпеченням процесу інклюзивного розвитку на початку пореформеного періоду – з іншого.

В цьому сенсі цілком доцільним виглядає вивчення практики інституціоналізації інклюзивного розвитку сільсько-міських спільнот зарубіжних країн, яка свідчить про виправданість поєднання в політиці інклюзивного розвитку зусиль центральних та муніципальних органів влади, а також самоврядних інститутів і громадськості.

Подальші наукові розвідки за зазначеним напрямом слід сконцентрувати на розробці концептуальних засад сільсько-міських агломерацій та шляхів формування інклюзивного середовища соціально-просторових утворень континуально-конвергентного типу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гуторов А. О. Теоретико-методологічні засади інклюзивного розвитку національної економіки. *Бізнес-інформ*. 2018. № 11. С. 48–54.
2. Gupta J., Vegelin C. Sustainable development goals and inclusive development. *International Environmental Agreements*. 2016. Volume 16 (3). P. 433–448. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10784-016-9323-z>.
3. Інклюзивний сільський розвиток в Україні: монографія; за ред. д-ра екон. наук, проф., чл.-кор. НАН України О. М. Бородіної. Київ : ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». 2020. 257 с.
4. Інституціоналізація як фактор забезпечення розвитку системи інвестиційно-інноваційної безпеки України: колективна монографія; за заг. ред. О. Л. Гальцової. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2019. 488 с.
5. Acemoglu, D. and Robinson, J. A. Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity and Poverty, New York : Crown Business. 2021. 529 p.

6. Vincent C. Okeke, Gerry I. Oginyi. Inclusive Institutions in Daron Acemoglu and J.A. Robinson: a Paradigm for African Development. *Nasara Journal of Philosophy*. 2018. Volume 3. No. 1. P. 79–90.

7. Chao Ye, Zhimin Liu Rural-urban co-governance: multi-scale practice. *Science Bulletin*. 2020. Volume 65, issue 10. P. 778–780. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.scib.2020.02.021>.

8. Chao Ye, Jiawei Pan, Zhimin Liu. The historical logics and geographical patterns of rural-urban governance in China. *Journal of Geographical Sciences*. 2022. Volume 32 (7). P. 1225–1240. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11442-022-1994-5>.

9. Pedko I., Pandas A. Features of management agglomeration processes. Sustainability, Agri, Food and Environmental Research. 2022. № 10 (X). DOI: <http://dx.doi.org>. URL: <https://cuhso.uct.cl/index.php/safer/article/view/2481/2083> (дата звернення: 12.09.2022).

10. Yuanyuan Yang, Wenkai Bao, Yongsheng Wang, Yansui Liu Measurement of urban-rural integration level and its spatial differentiation in China in the new century. *Habitat International*, 2021, Volume 117. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2021.102420>. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0197397521001090> (дата доступу: 16.09.2022).

11. Опалько В. В. Соціально-економічна нерівність і формування нової парадигми інклюзивного розвитку в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Випуск 38–2. С. 63–69.

12. Малий І. Й., Ємельяненко Л. М., Дзензелюк К. В. Імплементация концепції інклюзивного розвитку в практику регулювання зайнятості населення. *Ефективна економіка*. 2018. № 12. DOI: 10.32702/2307-2105-2018.12.13 URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2018/15.pdf (дата звернення: 16.09.2022).

13. Dictionary of Human Geography. Rogers A., Castree N. and Rob Kitchin R. Publisher: Oxford University PressPrint Publication, 2013. URL: <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780199599868.001.0001/acref-9780199599868-e-26> (дата звернення 21.09.2022).

14. Декларація ООН про міста та інші населені пункти у новому тисячолітті. (2001). Генеральна асамблея ООН. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_849 (дата звернення: 25.09.2022).

15. Reinders S., Marleen Dekker M., Kesteren F. Oudenhuisen L. (2019) Inclusive Development in Africa. URL: <https://scholarlypublications.universiteitleiden.nl/access/item%3A2983440/view> (дата звернення 25.09.2022).

16. Снігова О. Ю. Просторовий вимір інклюзивності в умовах становлення «нової» регіональної політики. *Український географічний журнал*. 2020. № 2 (110). С. 38–44. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2020.02.038>.

REFERENCES:

1. Hutorov A. O. (2018) Teoretyko-metodolohichni zasady inkluzyvnoho rozvytku natsionalnoi ekonomiky [Theoretical and methodological principles of inclusive development of the national economy]. *Biznes-inform*, no. 11, pp. 48–54.

2. Gupta J., Vegelin C. (2016) Sustainable development goals and inclusive development. *International Environmental Agreements*, no. 16 (3), pp. 433–448. DOI 10.1007/s10784-016-9323-z.
3. Borodina O. M. (2020) *Inklyuzyvnyi silskyi rozvytok v Ukrainy* [Inclusive rural development in Ukraine]. (PhD Thesis), Kyiv: DU «Instytut ekonomiky ta prohnozuvannya NAN Ukrainy».
4. Haltsova O. L. (ed.) (2019) *Instytutsializatsiia yak faktor zabezpechennia rozvytku systemy investytsiino-innovatsiinoi bezpeky Ukrainy* [Institutionalization as a factor of ensuring the development of the investment and innovation security system of Ukraine]. Zaporizhzhia: Vydavnychiy dim «Helvetyka», 488 p.
5. Acemoglu, D. and Robinson, J. A. (2012) *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity and Poverty*, New York: Crown Business. 529 p.
6. Vincent C. Okeke, Gerry I. Oginyi (2018) Inclusive Institutions in Daron Acemoglu and J.A. Robinson: a Paradigm for African Development. *Nasara Journal of Philosophy*, vol. 3, no. 1, pp. 79–90.
7. Chao Ye, Zhimin Liu (2020) Rural-urban co-governance: multi-scale practice. *Science Bulletin*, vol. 65, issue 10, pp. 778–780. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.scib.2020.02.021>.
8. Chao Ye, Jiawei Pan, Zhimin Liu (2022) The historical logics and geographical patterns of rural-urban governance in China. *Journal of Geographical Sciences*, vol. 32 (7), pp. 1225–1240 DOI: <https://doi.org/10.1007/s11442-022-1994-5>.
9. Pedko I., Pandas A. (2022) Features of management agglomeration processes. *Sustainability, Agri, Food and Environmental Research*. 10 (X). Available at: <https://cuhso.uct.cl/index.php/safer/article/view/2481/2083> (accessed 12 September 2022).
10. Yuanyuan Yang, Wenkai Bao, Yongsheng Wang, Yansui Liu (2021) Measurement of urban-rural integration level and its spatial differentiation in China in the new century. *Habitat International*. vol. 117. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2021.102420>. Available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0197397521001090> (accessed 16 September 2022).
11. Opalko V. V. (2019) Sotsialno-ekonomichna nerivnist i formuvannya novoi paradyhmy inklyuzyvnoho rozvytku v Ukraini [Socio-economic inequality and the formation of a new paradigm of inclusive development in Ukraine]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, vol. 38–2, pp. 63–69.
12. Malyi I. Y., Yemelienenko L. M., Dzenzeliuk K. V. (2018) Implementatsiia kontseptsii inklyuzyvnoho rozvytku v praktyku rehuliuвання zainiatosti naselennia [Implementation of the concept of inclusive development in the practice of regulation of population employment]. *Efektivna ekonomika*, no. 12. DOI: 10.32702/2307-2105-2018.12.13. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2018/15.pdf (accessed 16 September 2022).
13. Dictionary of Human Geography. Rogers A., Castree N. and Rob Kitchin R. (2013). Publisher: Oxford University PressPrint Publication. Available at: <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780199599868.001.0001/acref-9780199599868-e-26> (accessed 21 September 2022).
14. Heneralna asambleia OON (2001) *Deklaratsiia OON pro mista ta inshi naseleni punkty u novomu tysiacholitti* [UN Declaration on Cities and Other Settlements in the New Millennium]. Available at: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_849 (accessed 25 September 2022).
15. Reinders S., Marleen Dekker M., Kesteren F. Oudenhuijsen L. (2019) Inclusive Development in Africa. Available at: <https://scholarlypublications.universiteitleiden.nl/access/item%3A2983440/view> (accessed 25 September 2022).
16. Snihova O. Yu. (2020) Prostorovyi vymir inklyuzyvnosti v umovakh stanovlennia «novoi» rehionalnoi polityky [Spatial dimension of inclusiveness in the conditions of formation of «new» regional policy]. *Ukrainskyi heohrafichnyi zhurnal*, no. 2 (110), pp. 38–44. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2020.02.038>.